

УДК 005.333.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2021-2.18>

Самойленко А.О.

кандидат економічних наук, доцент,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СТРУКТУРУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В МЕРЕЖЕВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті розглянуто питання формування і розвитку інтелектуального капіталу, у тому числі в контексті його взаємозв'язку з людським та соціальним капіталом. Узагальнено та ідентифіковано поняття інтелектуального капіталу, визначено його структуру за різними авторськими представленнями та визначено, що на мікрорівні інтелектуальний капітал формують безпосередньо людський капітал, структурний (організаційний) капітал та клієнтський (споживчий) капітал. З'ясовано, що інтелектуальний капітал оцінюється за методиками міжнародних організацій, у тому числі на індивідуальному, колективному, корпоративному (організаційному), локально-територіальному, національному, регіональному, міжнародному та глобальному рівнях. Виявлено елементи інтелектуального капіталу за ознакою їх можливого контакту із зовнішнім середовищем: об'єкти інтелектуальної власності, система менеджменту, інфраструктура, соціальні зв'язки, техніко-технологічна підсистема. Наголошено, що теоретичні аспекти інтелектуального капіталу з різних авторських позицій представлено в глобальній мережевій економіці з урахуванням активізації розвитку інформаційних технологій та інновацій.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інформаційні технології, мережева економіка, бізнес-процеси, інфраструктура, інтелектуалізація.

STRUCTURING INTELLECTUAL CAPITAL IN NETWORK ECONOMY

Samoilenko Alla

Oles Honchar Dnipro National University

The article considers the formation and development of intellectual capital, including in the context of its relationship with human and social capital. The concept of intellectual capital is generalized and identified, its structure is defined according to different author's representations. It is determined that at the micro level intellectual capital is formed directly by human capital, structural (organizational) capital and client (consumer) capital. It was found that intellectual capital is assessed according to the methods of international organizations, including individual, collective, corporate (organizational), local and territorial, national, regional, international and global levels. Elements of intellectual capital are identified on the basis of their possible contact with the external environment: intellectual property, management system, infrastructure, social relations, technical and technological subsystem. It is emphasized that the theoretical aspects of intellectual capital from different authorial positions are presented in the global network economy, taking into account the intensification of information technology and innovation. It is revealed that the modern innovation environment creates preconditions for the formation of intellectual capital. Scientific knowledge, competencies of employees, experience, intellectual property, information technology are implemented in intangible products and assets of the network economy. It was found that most researchers understand intellectual capital as a set of intellectual assets, which can include: market assets (intangible assets related to market transactions); intellectual property as an asset (copyright, patents, trademarks of goods and services, know-how, trade secrets); human assets (a set of collective knowledge of employees of the enterprise, their creative abilities, the presence of leadership qualities); infrastructure assets (technologies, methods and processes that make the work of the enterprise possible). The expediency of considering intellectual capital in relation to human and social capital is emphasized, as the importance of social capital is represented by its special form, namely – networks, social norms and trust.

Keywords: intellectual capital, information technologies, network economy, business processes, infrastructure, intellectualization.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації здійснюють значний вплив на мережеву економіку, що зумовлює появу нових об'єктів інновацій та розширення можливостей інтелектуального капіталу. Як важливе джерело конкурентних переваг інтелектуальний капітал набуває нових якісних рис та розширює свої форми прояву, що потребують детальних досліджень задля виявлення потенційних ефектів. У цьому контексті науковий пошук спрямовується на виявлення дострокових конкурентних переваг структурних елементів інтелектуального капіталу в межах глобальної

мережевої економіки. У зв'язку із цим ідентифікація окремих елементів інтелектуального капіталу є важливим завданням для проведення дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окрему увагу питанням еволюції мережевої економіки приділяли Л.В. Нечипорук, Л.М. Братчук, С.А. Бурлан, Н.В. Каткова. Вагомий внесок у розгляд питань ролі та місця інтелектуального капіталу в мережевій економіці зробили Д. Лук'яненко, О. Лук'яненко [1], О.А. Грішнова [2], В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн [3], І. Дворник, Д. Колечко [4], Л.М. Братчук [6], С.А. Бурлан, Н.В. Кат-

кова [7]. У своїх роботах вони представили теоретичні аспекти розкриття сутності інтелектуального капіталу, ідентифікації його елементів.

Постановка завдання. Метою дослідження є здійснення структурування інтелектуального капіталу в мережевій економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. З'ясування сутності інтелектуального капіталу полягає у тому, що він уявляється як знання, що здатні приносити прибуток [1]. О. Грішнова зазначає, що інтелектуальний капітал є певною соціальною взаємодією, виступаючи об'єктом самостійного аналізу, який характеризує національний (суспільний) людський капітал [2].

Інтелектуальний капітал індивіда, фірми та суспільства вирізняють у своїх дослідженнях В. Базилевич та В. Львів [3].

Професор Дмитро Лук'яненко наголошує, що на мікрорівні інтелектуальний капітал формують (табл. 1):

- безпосередньо людський капітал, утілений у працівниках компанії у вигляді їхніх досвіду, знань, навичок, творчих можливостей, а також загальної культури, прихильності до філософії фірми, її внутрішніх цінностей;

- структурний (організаційний) капітал, що представляється у вигляді патентів, ліцензій, торговельних марок, організаційних структур, баз даних, електронних мереж тощо;

- клієнтський (споживчий) капітал, що включає систему відпрацьованих, надійних, довгострокових, довірчих і взаємовигідних відносин підприємства зі своїми клієнтами, покупцями, а також фірмове найменування та історію взаємовідносин зі споживачами [1].

Авторська думка О. Грішнкової [2] щодо особливостей дослідження інтелектуального капіталу полягає у тому, що його доцільно розглядати у взаємозв'язку з людським і соціальним. Важливість соціального капіталу представлена його особливою формою, що існує в таких елементах громадськості, як соціальні мережі, соціальні норми й довіра, що створюють умови для кооперації й кооперації заради взаємної вигоди.

Сучасне інноваційне середовище створює передумови формування інтелектуального капіталу. Наукові знання, компетенції працівників, накопичений досвід, інтелектуальна власність, інформаційні технології реалізуються в нематеріальних продуктах і активах мережевої економіки.

Інтелектуальний капітал у глобально порівняльному плані оцінюється за методиками міжнародних організацій, у тому числі на індивідуальному, колективному, корпоративному (організаційному), локально-

територіальному, національному, регіональному, міжнародному та глобальному рівнях [4].

Багатофункціональне призначення мережевої економіки дає можливість ідентифікувати її складники [5]:

- корпоративні та внутрішньофірмові мережі;
- мережі ділового партнерства;
- глобальні мережі.

Більшість дослідників інтелектуальний капітал розуміє як сукупність інтелектуальних активів, до яких можуть бути віднесені [6]:

- ринкові активи (нематеріальні активи, пов'язані з ринковими операціями);

- інтелектуальна власність як актив (авторські права, патенти, торгові марки товарів і послуг, ноу-хау, торгові таємниці);

- людські активи (сукупність колективних знань співробітників підприємства, їхніх творчих здібностей, наявність лідерських якостей);

- інфраструктурні активи (технології, методи і процеси, які роблять роботу підприємства можливою).

Також до складу інтелектуального капіталу може включатися інтелектуальна власність, зокрема кадрові, структурні і ринкові (маркетингові) активи [7]. Такий контекст ідентифікує інтелектуальний капітал у застосуванні розумових здібностей людини, інноваційний – у творчому підході до діяльності.

У своїх дослідженнях І.В. Прокопенко [8] виділяє елементи інтелектуального капіталу за ознакою їх можливого контакту із зовнішнім середовищем за п'ятьма групами:

- об'єкти інтелектуальної власності (патенти, ліцензії, комерційні права, ноу-хау, авторські права, товарні знаки, промислові зразки, права на дизайн, комерційна таємниця);

- система менеджменту (політика, концепція управління, процедури, правила, бізнес-процеси, плани, стратегія, організаційна структура, штатний розпис, внутрішні положення, посадові інструкції, засоби мотивування, засоби контролю, засоби регулювання, форми влади, стилі керівництва, тактика);

- інфраструктура (база даних, документообіг, програмне забезпечення, логістика, система комунікацій, засоби зв'язку);

- соціальні зв'язки (корпоративна культура, соціальна відповідальність, неформальні групи, психологічний клімат, відповідальність, синергія);

- техніко-технологічна підсистема (технології, інновації, дослідницька база, НДКР) [8].

Активізація розвитку інформаційних технологій та мережевої економіки надає ефект зростання науко-

Таблиця 1

Елементи інтелектуального капіталу на мікрорівні

№ з/п	Компонент	Характеристика
1	Людський капітал	Утілюється у працівниках компанії у вигляді їхніх досвіду, знань, навичок, творчих можливостей, а також загальної культури, прихильності до філософії фірми, її внутрішніх цінностей
2	Структурний (організаційний) капітал	Представляється у вигляді патентів, ліцензій, торговельних марок, організаційних структур, баз даних, електронних мереж тощо
3	Клієнтський (споживчий) капітал	Включає систему відпрацьованих, надійних, довгострокових, довірчих і взаємовигідних відносин підприємства зі своїми клієнтами, покупцями, а також фірмове найменування та історію взаємовідносин зі споживачами

Джерело: складено за даними [1]

містких товарів і послуг, поширення нових форм організації економічної діяльності, зокрема електронної торгівлі, нових ІТ-інструментів (електронні гроші, підпис, smart-контракти тощо). Відповідно, відбувається за швидкими темпами зростання частки інноваційного складника у виробництві товарів і послуг. Мережева економіка набуває більше рис інтелектуалізації, соціалізації й екологізації всіх її сфер, де важливим елементом є інтелектуальний капітал [10]. Нова цифрова парадигма створює різнобічні можливості для розвитку виробництва та ефективного використання ресурсів праці.

Висновки з проведеного дослідження. Виявлено теоретичні аспекти інтелектуального капіталу з різних авторських позицій, представлено глобальні

можливості мережевої економіки, що дало змогу дійти висновку, що до інтелектуального капіталу входять людський, структурний та клієнтський капітали. Причому використання новітніх інформаційних технологій надає довгострокову перспективу для їх ефективного розвитку. Перспектива розширення інфраструктури мережевої економіки залежить від залученості країн до інноваційних та інтелектуальних процесів. Визначено, що структурування інтелектуального капіталу здійснюється на індивідуальному, колективному, корпоративному (організаційному), локально-територіальному, національному, регіональному, міжнародному та глобальному рівнях. Виявлено, що більшість дослідників інтелектуальний капітал структурують за сукупністю інтелектуальних активів.

Список використаних джерел:

1. Лук'яненко Д., Лук'яненко О. Інтелектуальний капітал у глобальній економіці: методологічна ідентифікація. *Ринок цінних паперів України*. 2015. № 9–10. С. 35–44. URL: <http://securities.usmdi.org/PDF/938.pdf>.
2. Грішнова О.А. Людський розвиток. Київ : КнЕУ, 2006. 308 с.
3. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку. Київ : Знання, 2008. 687 с.
4. Лук'яненко О., Дворник І., Колечко Д. Інтелектуальний капітал в структурі глобальної економіки. *Міжнародна економічна політика*. 2018. № 1(28). С. 88–108.
5. Нечипорук Л.В. Теоретичні аспекти формування мережевої економіки. *Економічна теорія та право*. 2015. № 1(20). С. 76–84.
6. Братчук Л.М. Економічна сутність інтелектуального капіталу та його облікове забезпечення. *Економічний аналіз*. 2015. Т. 21. № 2. С. 262–269.
7. Бурлан С.А., Каткова Н.В. Розкриття інформації про інтелектуальний капітал у звітності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2019. № 2. С. 354–361. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-2_0-pages-354_361.pdf.
8. Прокопенко І.В. Організаційний капітал машинобудівних підприємств: сутнісні ознаки і структура. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Т. 1. № 4. С. 89–100.
9. Колесник Т. Особливості управління інтелектуальним капіталом організації та методи його оцінювання. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. Вип. 43(2). С. 128–136.
10. Яворська О.Г. Інформаційні елементи інтелектуального капіталу підприємства в умовах цифрової економіки. *Економічний вісник. Серія «Фінанси, облік, оподаткування»*. 2020. Вип. 5. С. 171–179.

References:

1. Dmytro Lukyanenko, Olha Lukyanenko (2015) Intelektualnyy kapital u hlobalnyy ekonomitsi: metodolohichna identyfikatsiya [Intellectual capital in the global economy: methodological identification]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*, no. 9–10, pp. 35–44.
2. Hrishnova O.A. (2006). Lyudskyy rozvytok [Human development]. Kyiv: KnEU. (in Ukrainian)
3. Bazylevych V.D., Ilyin V.V (2008) Intelektualna vlasnist: kreatyvy metafizychnoho poshuku [Intellectual property: creative work of metaphysical search]. Kyiv: Znannya. [in Ukrainian]
4. Lukyanenko O., Dvornyk I., Kolechko D. (2018) Intelektualnyy kapital v strukturі hlobalnoyi ekonomiky. [Intellectual capital in the structure of the global economy]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka*, no. 1(28), pp. 88–108.
5. Nechyporuk L.V. (2015). Teoretychni aspekty formuvannya merezhevoyi ekonomiky [Theoretical aspects of network economy formation]. *Ekonomichna teoriya ta pravo*, no. 1(20), pp. 76–84.
6. Bratchuk L.M. (2015) Ekonomichna sutnist intelektual'nogo kapitalu ta yoho oblikove zabezpechennya [The economic essence of intellectual capital and its accounting support]. *Ekonomichnyy analiz*. T. 21, no. 12, pp. 262–269.
7. Burlan S.A., Katkova N.V. (2019) Ozkryttya informatsiyi pro intelektualnyy kapital u zvitnosti pidpryyemstva [Disclosure of information about intellectual capital in the reporting of the enterprise]. *BIZNESINFORM*, no. 2, pp. 354–361.
8. Prokopenko I.V. (2016) Orhanizatsiynyy kapital mashynobudivnykh pidpryyemstv: sutnisni oznaky i struktura [Organizational capital of machine-building enterprises: essential features and structure]. *Ukrayinskyy zhurnal prykladnoyi ekonomiky*. T. 1, no. 4, pp. 89–100.
9. Kolesnyk T. (2016) Osoblyvosti upravlinnya intelektualnym kapitalom orhanizatsiyi ta metody yoho otsinyuvannya [Features of intellectual capital management of the organization and methods of its evaluation]. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»*, vol. 43 (2), pp. 128–136.
10. Yavors'ka O.H. (2020) Informatsiyini elementy intelektual'noho kapitalu pidpryyemstva v umovakh tsyfrovoyi ekonomiky [Information elements of the intellectual capital of the enterprise in a digital economy]. *Ekonomichnyy visnyk. Seriya: finansy, oblik, opodatkovannya*, vol. 5, pp. 171–179.